

NUEVOS EXTRACTOS

DE LA REAL SOCIEDAD BASCONGADA
DE LOS AMIGOS DEL PAÍS
EUSKALERRIAREN ADISKIDEEN ELKARTEA

Moz. Salvador Oromia, 1843

JUAN JOSE AGIRRE BEGIRISTAIN
Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen Ohorezko Adiskide
Sarrera Ikasgaiko hitzaldiak

Suplemento 22-G del Boletín de la RSBAP

DONOSTIA-SAN SEBASTIÁN
2017

Intsauti Jauregia (Azkoitia)

Julián Serrano, Amigo de Número;
Juan José Aguirre, Nuevo Amigo de Honor de la Bascongada;
Juan Bautista Mendizábal, Amigo de Número
(Presidente de la Comisión de Gipuzkoa);
Fernando Txueka, Amigo de Número.

Fernando Txueka, Juan Bautista Mendizabal, Juan José Aguirre,
Julián Serrano.

Julián Serrano, Juan José Aguirre, Juan Bautista Mendizabal,
Fernando Txueka

AGURRA / SALUDO

Juan Bautista Mendizabal Juaristi
EAEko Presidentea Gipuzkoan
Presidente de la Bascongada en Gipuzkoa

Eguerdi on guztioi ... Fernando Salazar, Bascongadaren zuzendaria, Aita Beneditarrak, eta bere buru den Rufino Mugika, Aita Juan Joxeren familia, ongi etorri, Lazkaoko beneditarraren artxiboko lankideok, Lazkaoko udaleko kideok, Lazkaoko lagunak, Maria Jesus Aranburu Kultura Diputatu ohia eta gure laguna... Bascongadako Adiskide denok, bereziki Gurutze Gorriari, otsailetik gure adiskide kolektibo direnak, eskerrik asko zuen lanarengatik, eta beti bezala Intsaustin, Azkoitiar lagun eta herriar guztioi.

Ongi etorri Intsaustiko Jauregi honetara. Benetan, etxe honek, poz handiz, besoak balira bezala, ireki ditu gaur bere ateak, gala-jantzi guztiekin, Aita Juan Joxe Agirre, beneditarra, berrakatzeko eta bere lana eskertzeko.

Gaur euskal kulturaren ardatz bat eskertzera gatoz. Bai, badakit, lotsatuko zarela, baina, hala zara zu, Juan Joxe. Gure Aita Juan Joxe Agirre. Gure herri honen sustraiak landu dituzu, zure bi bokazioekin, sinesmena eta herri maitasuna. Gure kulturaren txertatu duzu zure bizia: Gure memoria beti gordetzeko, ezagutzeko eta zabaltzeko.

Ez da izan lan erraza, eta ez da eskertua ere eskotan. Zure isiltasunean, tinko lanean eta sare handi bat eginez, Euskal He-

rrian non nahi zeuden dokumentuak jaso dituzu eta beste asko inplikatu lan honetan. Hori guztia gainera zuzendu, eta zientzia handiz herriaren eta bere ikertzaileen eskuetan jarri.

Bereziki gainera, dokumentu oso konplikatuak izan dira, ezkutuan eginak, erbestean argitaratuak,... zenbat prentsa eta aldizkari debeku azpian tinta larriz inprimatutakoak!!! eta erbestean gordetakoak, askatasun gabea!!!... herri honen une estuenetako historiaren lerroak dira. Asko dira gainera, erdaraz, publicaciones efimeras deitzen direnak, garaian garrantzirik ez emandakoak eta denborarekin historia osatzen dutenak. Zuk banaka banaka jaso dituzu, inork zentzurik ez zionean ematen, eta zuk puzzle erraldoi baten bezala, itxura, forma eta osotasuna ezarri diozu. Horrela hobeto ulertzen dira garai haiek, zure lana ez balitz, gure historia ez zen osorik azalduko gure dokumentazioan. Ahozkoan bai, baina zuk testigantza fisikoa gorde duzu.

Horrekin batera, geroztik euskal pizkunde berri baten testigantza ere badugu, adibidez Frankismoaren bukaera inguruan idatzitakoak, Alderdi politiko, sindikatu, herri honen gazteri berri baten ideiak, biziki irrikan askatasun bila zebilen aberri baten ilusioak eta negarrak. Lazkaon betiko gordeta daude, gure erbestearen eta trantsizioaren memoriaren zati handi bat, gure bidegileen historia, eta... jadanik doktoretza tesi asko egin dira bertan.

Horrekin batera beste euskal liburutegi ospetsua dugu baita beneditarretan, euskal herriko antzinako liburu eta dokumentuak osatutakoa, baita euskal letretako pertsona ospetsuenak... eta baita ere lehengo Karmeldarren liburutegi antzinakoa.

Hemen, une honetan, eskertu beharra dugu beneditarraren zure familia ere, ez zen beraientzako ere erraza izango zure moduko fraile berezia komentuko apaltasun espiritualetan edukitzea. Zuk egia bihurtu duzu, era aparteko baten San Benitoren erregela. *Ora et labora...*

Hemen dugu ba, aita Juan Joxe, berarekin topaketa ederrak izan ditut. Liburutegi eder hura balioztatu behar zela eta ... Maria Jesus Aranburu, Kultur diputadaren sasoiari, orain 25urte.... Berak apustu handia egin zuen Aita Joan Joxeren lana Gipuzkoan geldiarazteko...bazeuden beste erakunde batzuk atzetik eta..., gogoratzen naiz, Joxe Mari Satrustegi euskaltzainarekin, Joan Mari Torrealdai eta Ander Manterola Labayru fundazioko lan-kide sutsuarekin, eta pertsona xeble, baina, jakinduria handi-koa zen Lorenzo Ruiz Fidalgo, Madrilgo Liburutegi Nazionaleko arduraduna. Balioztatu, balioztatu genuen, Aita Juan joxek, gutxi zela esaten zuen ...eta denborarekin akordiotara iritsi ziren in-stituzioarekin...

Beno, ez noa luzatzera, zuk ez duzu aurkezpen handirik behar. Gaur Bascongadak, Euskalerrriaren Adiskideen Elkarteak, gure herriko lehen erakunde ekonomiko eta kulturalak, bere 250. urtebetetzean, bere errespetua eta esker ona adierazi nahi dizu.

Bukatzeke, Xabier Lizardiren *Bihotz Begietan* liburuko hain ezaguna den Euskal Pizkundera olerkiaren zati bat nahi dut go-gorarazi:

Orduan belaunikatu
nintzen hauts gainera.
Hark gordetako sua
zu ere hil ote zera?
Hautsa pitinka urratu
nuan, beldur bera.
Sua bizirik dago
galduak ez gera.

Geroztik ari nauzu
hauts zaharrak astintzen.
Aiton-amon guztien
ipuinak jasotzen.

Herriaren pitxiak
magalean biltzen,
ez baita hil gure herria
zutitu gaitezen.

Hil ez da eta ezta hilko
guk ez badugu nahi.
Bizi irrikaz zegoen
gure maitasun zai.
Haren susper beharrez
goazen nora nahi.
Pizkor urra ditzagun
malkar eta zelai.

Egizute nerekin
aberri-bidea.
Bildu dezagun nun nahi
asaben lorea.
Ta gaur danik goritu
gure sukaldea.
Ni nor naizen? Asmatu!
Euskal pizkundera!

Eskerrik asko AITA JUAN JOXE!!!

SARRERA HITZAK

Fernando Txueka Isasti
Adiskide Numerarioa

Gaurko ekitaldi honetan mahaia osatzerakoan jarraitu beharreko protokoloa zela-eta, ez nintzen ni hitz egitekoa, baina ezin naiz gaur zuri hitz batzuk esan gabe gelditu, Juan Joxe, eta oroimenaren amaraunean jasota ditudan hainbat gogorapen ere eskaini nahi dizkizut, gure lehendakariaren baimenarekin.

Aita Juan Joxe Agirre, urte asko dira, urte asko joan dira, zurekin eta Lazkaoko beneditarrekin harremanak ditudala; beti, beti harrera ona eta abegikorra egin didazue. Hor, beneditarren artean ezagutu ditut gizon jakintsuak, apalak, gozoak, hurbi-lekoak eta maitagarriak beti.

Juan Joxeren lan eskerga berriro errepikatzea luze joango litzateke, eta bere horretan utziko dut; halere, labur aritu zara, ez zara gehiegi luzatu. Lazkaoko beneditarren liburutegia eta artxiboa sortzen eta eraikitzen lan ikaragarria egin duzu, baina beti zure ondoan zure komunitateko anaia beneditarren laguntza eta babesarekin gertatu da: Rufino, egun Lazkaoko eta Estibalitzeko beneditarren Nagusia, zorionak! Patxi zena, hortelano umoretsua; beste Patxi; Secundino; Xabier Irastortza; Aita Enrike zena... Gogoan zaituztet guztiok bihotz-bihotzean.

Beneditarrak diot, eta oroigarri asko eta hunkigarriak ditut, ez Lazkaokoak bakarrik. Bada hogeita bost urte baino gehiago Belloken izan nintzela egonaldi batean, eta han ere ezagutu nituen beste gizon miresgarri batzuk: Aita Mauro Elizondo, Laz-

kaoko eta Estibalitzeko Abade izandakoa, bere bizitzarekin bakarrik liburu mardula idazteko gaia zuen gizona; Aita Xabier Iratzeder, poeta eta euskaltzaina: gogoratzen naiz, martxo edo izango zen, nola joan ginen beste beneditar batzuekin batera basoa aldatzera, eta esan zidala nik ez dut ikusiko, baina zuk bai agian; oraindik lanean ari dena, zure kidea, Aita Martzel Etxehandi ere gogoan dut: sinbolismoaren aita, Ipar Euskal Herriko hilarri zaharrak bildu zituena, eman goraintziak!

Estibalitzeko oroimena, zer esanik ez! Nire bizitza profesionalaren hasiera eta medikuntzaren espezialitatea Gasteizen egin nuen, Gasteizko Txagorritxu ospitalean 80ko hamarkadan, eta Estibalitzera joaten ginen beste mediku lagun bat eta ni, eta badakizue zertara? Arabako lautadaren erdian, euskararen arrastorik ez zenean, beneditarrei salmoak euskaraz kantatzen entzutera. Geroztik erromanikoaren museoa ere egin da Estibalitzen, Bittor zuen anaiaren indarrez eta ekimenez. Gogoan dut baita Emiliano Ozaeta arabarra ere, Trebiñuko euskaldun berria. Ni Baskongadarako Sarrera Ikasgaia prestatzen ere Estibalitzeko monastegian izan nintzen, egun batzuk pasa nituen, eta gogoratzen naiz testua idatzi ahala Agustin Apaolazarengana joaten nintzela, hari irakurtzen niola, eta Agustinek zuzenketak eta iradokizunak egiten zizkidan. Getarian egin nuen Sarrera Ikasgaia, bada, Agustini ere zor diot, orduan ere aitortu bezala.

Zure komunitateaz ari naiz, baina bada beste hainbat gertakari ere zuri buruz kontatzeko, beste asko falta dira Juan Joxe, Garzonen beste zera hura, esaterako, baina gaur ez ditugu guztiak hona ekarriko.

Anekdotak dotore bat gogoan dut: ni medikuen kongresu batera joan nintzen Madrila, eta bide batez Historiako Artxibategira joaten nintzen. Trenez joan nintzen eta Chamartingo geltokitik metrora jaisteko eskailera mekaniko luze batzuk daude, bide luzea gainera, eta hara zein datorren behetik gora! zu etxeruntz Juan Joxe eta ni Madrila iritsi berria, gurutzatu egin

ginen eta gogoratzen naiz algara batean hasi ginela biok, distantzia zegoen gure artean eta zu gora zindoazen: Juan Joxel, Fernando! Anekdotak txiki bat, oso polita izan zen, jendea zur eta lur gelditu zen, zer ero klase ote ginen, elkarri euskaraz agurtzen eskailera mekanikotan!

Beste hainbat oroigarri eder eta hunkigarriak ere baditut beneditarrekin, zuekin: Igaratzako eguna, Aralarko San Migelen etorrera, urtero nola kantuz hartzen dugun. Gipuzkoako lurra urtean behin zapaltzen du San Migelek eta beneditarrek Igaratzako ekimen hori urteetan bizirik mantendu dute. Denok aurtan ere gonbidatuta zaudete, egun zoragarria da San Migelen etorrera.

Nik uste dut, Juan Joxeren eta oro har beneditarren itzala eta lan oparoa luzaroan oroituak izango direla Euskal Herrian, ez dira itzaliko, ez dira uxatuko, zuek beneditarrek ere indako hazia ez da lur idorrean galduko.

**EUSKAL ONDARE
BIBLIOGRAFIKO-DOKUMENTALA
BILDU ETA GORDETZEA: LAZKAOKO
BENEDITARRON EKARPEN XUMEA**

Euskalerrriaren Adiskideen Elkarte
Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País
Ohorezko Adiskide izendatze hitzaldia

Hizlaria:
JUAN JOSE AGIRRE BEGIRISTAIN

Intsausti Jauregia - Azkoitia
2015-7-4

Ez nuen sekula pentsatuko Euskalerrriaren Adiskideen Elkar-
tearen Ohorezko Adiskide izateko gonbidapena jasoko nuenik.
Baina jaso nuen, duela aste batzuk, eta nire harridura ez zen
txikia izan, ez horixe! Ni, monje xume bat, horrelako elkarte
entzutetsu bateko Ohorezko Adiskide? Hasieran ezezkoa esan
nuen, noski. Baina horrenbeste tematu ziren ..., azkenean
baiezkoa esan behar izan nuela.

Sarrerako hitzaldi bat prestatu behar nuela esan zidaten. Ah
ze buruhaustea! Zertaz hitz egin behar nuen nik horrelako ja-
kintsuen aurrean? Ni ez naiz intelektuala, nik ez ditut ikerketa
handiak egin, ez ditut liburuak idatzi, ez naiz doktorea, gutxiago
katedratikoa ... Ni ez nago ohituta pentsamendu handiekin buel-
taka ibiltzera; bibliotekario-artxibero bat besterik ez naiz, esku-
lana gustuko duena, ekintza-gizona, praktikoa. Zertaz hitz egin
orduan?... Eta galdetu nion nire buruari: zergatik nahi naute
Baskongadan? Ba ..., egindakoarengatik, pentsatu nuen; nire
esperientziarengatik, azken berrogei urte luze hauetan egin du-
danarengatik. Hara ba, horretaz hitz egingo dut, erabaki nuen.

Nire esperientzia, nik egin dudana ... esan dut, baina gure
esperientzia esan beharko nuke, hasteko: beneditarrona, La-
zkaoko Beneditarrona. Izan ere, egia da ni ibili naizela biblio-
tekario-artxibero bezala, baina hala ibili naiz beneditar
komunitatearen baimena, konplizitatea eta laguntza izan ditu-
dalako. Egia da hasi berritan komunitatean batzuek zalantzan
jarri zutela nik egin nahi nuena, aurpegi arraroak ikusten nituela
monasterioko gelak bibliotekarako behar nituela esaten nuen
bakoitzean..., baina horiek aspaldiko kontuak dira! Orokorrean
oso ondo ulertu dute nire egitekoa, eskuzabalak izan dira eta

momentu zailetan hor egon dira beti. Horregatik diot nire lana komunitate osoko lan bezala ulertzen dudala. Nire ondoan komunitaterik egon ez balitz, ni ez nintzateke orain hemen zuen aurrean egongo.

* * *

Goazen harira. Hau dena orain dela 45 urte hasi zen, 1970ean. Ordura arte eskolak ematen nituen beneditarrok Lazkaoko monasterioan geneukan Batxilergo eskolan; denetariko eskolak ematen nituen: natur zientziak, fisika eta kimika, latina, frantseza, soinketa Baina kolegioa itxi egin zen, eta aipatutako urte horretan ardura berriak banatu genituen komunitatean: bati baratza, beste bati inprenta ..., eta niri inork nahi ez zuena tokatu zitzaidan, biblioteka. Garai hartan ezer gutxi nekien nik liburuei buruz, ez zitzaizkidan bereziki gustatzen liburu kontuak. Nik, aukeran, nahiago nuen medikuntza ikastea. Baina ez omen genuen medikurik behar ..., eta bibliotekarekin geratu nintzen. Kondizio bat jarri nuen: Montserratera joatea bibliotekonomia ikastera, beneditarrek bertan zeukaten (eta daukaten) biblioteka handira. Izan ere, kanpora joan nahi nuen, mundua ikusi ... eta gero gerokoak! Baina, nork esan behar zidan niri, han, Montserraten, nire bizitza aldatuko zenik, goitik-behera gainera!

Hiru urte eman nituen Montserraten, bertako bibliotekan. Biblioteka ederra, nik ezagutu dudana hobetsuenetakoa. Bertan ikasi nituen liburuen inguruan jakin beharrekoak, nola gorde, katalogatu e.a. Eta, batez ere, han ikasi nuen liburuak benetan estimatzen, baloratzen, maitatzen. Han piztu zen nire benetako bokazioa: liburuak!

Liburuenganako bokazio hori piztu bakarrik ez. Han ikasi nuen, baita ere, bazela beste motatako dokumentazio bat, galkorra, bizi-iraupen gutxikoa, garai hartan inor gutxik gordetzen zuena: kartelak, pagatinak, panfletoak, propagandarako aterata-

ko orritxoak eta horrelakoak. Eta horiek, Aintzinaroko pergami-
no bat, Erdi Aroko kodize bat edo XVIII. mendeko liburu bat
bezain baliotsuak izan daitezkeela herri baten historia ezagu-
tzeko. Montserratren horrelakoak gordetzen zituzten, guztiak ere
Catalunyarekin zerikusia zeukatenak. Infernua izeneko gelan
zeuden gordeta, beste liburu batzuekin batera, ezkutuan, horie-
tako asko debekatuta zeudelako garai hartan, eta modu klandes-
tinoan lortu zituztelako, askotan, erbestetik isilean ekarrita. Niri
Aita Marc-ek erakutsi zizkidan behin; lagun sare batek laguntzen
zion horiek guztiak biltzen. 1936an lehenengo Eusko Jaurlaritzak
argitaratutako *Euzkadiko Agintaritzaren Egunerokoaren* zenbaki
batzuk zeuden horien artean. Banuen horien berri, baina sekula
ikusi gabe ... Txundituta geratu nintzen. Horrekin batera, Cata-
lunyako Biblioteka Zentralean, *Ocho meses de la Delegación de*
Euzkadi en Catalunya liburuxka erakutsi zidaten, gauza txiki bat
..., baina ederra. Horrekin ere hunkituta geratu nintzen.

Eta zera erabaki nuen orduan: nik ere antzeko zerbait egin
behar nuela Euskal Herrirako. Euskal Herrian argitaratutako eta
Euskal Herriari buruzko guztia bildu eta gordetzeko grina sortu
zitzaidan barren-barrenean. Euskal Herriko historia nik egin
behar diat!, pentsatu nuen. Mota guztietako liburu, aldizkari eta
dokumentuekin egin nahi nuen. Eta Montserratren bezala, ga-
rrantzia handia eman nahi nion klandestinitatean eta erbestean
ateratzen zenari (gogoratu Francoren garaiak zirela, eta ezin
zela edozer gauza kaleratu!). Dena nahi nuen. Euskal Herria nirea
da!, esaten nuen. Gero, esperientziak esaten dizu ezin duzula
dena gorde, momenturen batean aukeratu egin behar duzula ...,
baina garai hartan, hori zen nire pentsamendua.

* * *

1973an hasi nintzen lanean bete-betean, Lazkaoko monaste-
riora bueltan. Bi fronte zabaldu nituen: monasterioko biblioteka
eta buruan neukan euskal artxibo handi hori. Monasterioko

biblioteca egoera tamalgarrian zegoen orduan. Beneditarren aurretik karmeldarrak egon ziren gure monasterioan (Mendizabalaren desamortizazioarekin alde egin behar izan zuten XIX. mendearen erdialdean), eta haiek utzitako liburu zahar asko genituen, horien artean, inkunable gutxi batzuk eta XVI. mendeko liburu mordoxka bat. XVIII eta XIX. mendeetako liburu frantses asko ere bagenituen, beneditarrek Iparraldetik, Belokeko monasteriotik ekarritakoak (jakingo duzue gure komunitatea Belokeko beneditarrek sortu zutela XX. mendearen hasieran). Horietaz gain, euskal liburu batzuk ere bagenituen, handik eta hemendik lortutakoak, gutxi batzuk, baina onak; eta, noski, guk eguneroko lanerako erabiltzen genituenak, gehienak erlijiosoak. Bazeuden beraz liburuak, batzuk oso baliotsuak gainera, baina oso sakabanatuta zeuden (geletan, ganbaran, sotoan ere azaldu ziren batzuk!), eta, noski, gehien-gehienak katalogatu gabe zeuden. Eta hautsez beteta! Lan handia egin nuen horiek guztiak garbitzen, elkarrekin jartzen, apaletan ipintzen ... Liburuak antolatu nituen, bildumak osatzeari ekin nion, liburu berriak lortu nituen ... Eta denborarekin, beste itxura bat hartu zuen monasterioko bibliotekak: benetako biblioteca bat ematen zuen, gauza serio bat.

Bigarren fronte bat ere zabaldu nuela esan dizuet, euskal artxibo handiarena, nire lan kuttuna izango zena, nire obsesioa handik aurrera. Hori zerbait berria zen garai hartan. 70eko hamarkadaren hasieran oso tristea zen Euskal Herriko biblioteca eta artxiboen egoera. Herrietako biblioteca publikoak ez ziren gaur egun ezagutzen ditugunak, ezta gutxiago ere: liburu gutxi, zerbitzu gutxi... Diputazioetako bibliotekak utzita zeuden, eta herritarrengandik oso urrun. Komentu, monasterio, unibertsitate eta gainerako erakundeetako biblioteca pribatuak, orokorrean, ez zeuden gizarteari irekita, eta oso medio gutxirekin mantentzen zituzten. Ez zegoen euskal unibertsitaterik ... Eta artxiboak oso gauza zurrana ziren, itxia, ezkutukoa. Triste panorama. Eta beste gauza bat: ez zegoen euskal bibliotekarik,

euskal gaietan espezializatutako bibliotekarik. Euskal liburuak bazituzten biblioteka askok, bai, batzuek beste batzuek baino gehiago; Jesus Olaizola, adibidez, hasia zen zerbait egiten Gas-teizen. Baina ez nik ulertzen nuen moduan, osotasun batean eta jendearen esku: aitzinako liburuekin eta liburu garaikideekin, mota guztietako gai eta autoreekin, Euskal Herrian argitaratuta-ko liburuekin eta Euskal Herritik kanpo argitaratutakoekin ... Azken puntu horri erreparatu nion hasiera batean oso modu berezian.

Izan ere, 1936az geroztik, euskal kutsua zeukan guztia debekatuta zegoen, badakizue hori. 1970 inguruan euskararen eta folkloreak alorrean hasiak ziren gauza batzuk argitaratzen, bideak irekitzen ..., baina artean ere debekua izugarria zen, izugarria. Ni oso kontziente nintzen, egon zela (eta artean ora-indik ere bazegoela) erbestean euskal kultura aberats bat, Ameriketara, Parisen ..., gerra garaian alde egin behar izan zuten intelektual eta kultura gizonak bultzatutakoa batez ere (idazleak, historiadoreak, arkeologoak, musikariak, medikuak ...), eta beraiek egindako lanak, liburuak, aldizkariak eta horrelakoak hemen ez zirela ezagutzen, edo oso gutxi ezagutzen zirela, eta norbaitek jasotzen ez bazituen, betiko galduko zirela. Argentinan Ekin argitaletxeak plazaratutako bilduma, Eusko Jaurlaritzak eta bere ordezkariak argitaratutako aldizkariak, Euskal Etxeen inguruan ateratako guztia ... Hori dena nire Euskal Bibliotekarako nahi nuen! Hemen debekatuta zeuden liburuak nahi nituen! Eta horrekin hasi nintzen, guk monasterioan genituen euskal liburuak aparte jarri (esan dizuet lehenago bagenituela batzuk, eta oso interesgarriak gainera, adibidez, XIX. mendearen bukaeran Joanategi bibliofilo beneditarrak bildutakoak), eta horiei liburu eta aldizkari berriak gehituz joan nintzen, gero ikusiko dugu nola.

Hori alde batetik, Euskal Biblioteka, liburuekin eta aldizkariekin. Eta beste alde batetik, lehen aipatu dudan beste material mota guzti hori, Montserraten gordetzen zutena, niretzat berria

zena. Mota guztietako materiala bildu nahi nuen, mota guztietakoa. Hasteko, aldizkariak nahi nituen, arraroak eta bereziak batez ere. Izan ere, bazeuden aldizkari klasikoak, biblioteketan gordetzen zirenak (guk geuk ere bagenituen batzuk): *El Correo Vasco*, lehen egunkari nazionalista; *Euskal Erriaren alde*, Manterolak 1880tik aurrera argitaratutakoa; *Boletín de la Real Sociedad Bascongada de los Amigos del País*, 1945etik ateratzen zena; *Zeruko argia*, Iruñako kaputxinoena; *Vida vasca* aldizkari grafikoa ... Horietaz gain (horiek ere bai, noski!), aldizkari arraroak eta bereziak nahi nituen, lehen esan dudan moduan: zabalkunde gutxi zeukaten aldizkariak, herrietan ateratzen zirenak, elkarte txikiak, alderdi politiko eta sindikatuenak, barne-boletinak, multikopista bidez ateratzen zirenak itxura pobre pobrearekin ..., horrelakoak. Hemen ateratzen zirenak, eta noski, erbestean ateratzen zirenak ere bai, horiek oso bereziki interesatzen zitzaizkidan, banekielako ez zirela beste inon gordetzen! Eta klandestinitatekoak ..., zer esanik ez! Nik neuk ibiliak nituen horrelakoak esku artean; ikusi nuen lehena, adibidez, Eusko Jaurlaritzak isilpean ateratako *Euzko Deya* bat izan zen, trenean, 1951 inguruan, paper fin-finarekin, una vez de leerlo, pásalo jartzen zuena. Horrelakoak nahi nituen.

Hori bakarrik ez. Aldizkarietaz gain, bazegoen bildu nahi nuen beste material mota bat, galkorra, momentuan zerbait komunikatzeko ateratzen zena eta gero, egun gutxiren buruan, komunikazio-funtzio hori galdu eta, zaharkituta geratzen zelako, zakarrontzian edo lur izkina batean bukatzen zuena. Horrelakoak ziren, adibidez, ia egunero kalean azaltzen ziren papertxo txikiak, oktabillak, greba batera edo manifestazio batera deitzen zutenak; edo artean legeztatu gabe zeuden alderdi politikoek ateratzen zituzten folio tamainako komunikatu edo deklarazioak, makinaz idatzita, zabar-zabarrak; ekitaldi kulturaletarako edo dena delakoetarako ateratako esku-programak; Iparraldetik isilpean iritsitako manifesturen bat edo txostenen bat; geroxeago, Franco hil eta gauzak normalizatzen joan zirenean, alderdi

politiko eta sindikatuen materiala (kongresuetako ponentziak, estatutuak ...), hauteskundeetarako ateratako propaganda ... Eta horrelakoak. Ez ditut aipatu kartelak, baina kartelak ere gordetzen hasi nintzen: inprentan ateratakoak, koloretan, ederrak; eta besteak, pobre-pobreak baina oso interesanteak. Eta pegatinarak. Zenbat kartel eta pegatina atera ote ziren urte haietan! Egutero ezberdinak! Eta ez ziren inon gordetzen!!

Denborarekin, gainera, beste gauza batzuk ere gordetzen hasi nintzen. Adibidez, arrazoi politikoengatik hildakoen oroi-garriak; kalendarioak, poltsikoan eramateko horietakoak; jailetako programak,... Eta baita gauza bitxiak ere, adibidez, Euskal Herriko ama birjinen estanpak, edo komunioa hartu izanaren ziurtagiri moduan ematen zituzten papertxoak (60ko hamarkadara arte eman zituzten, pentsa!). Tira, azken horiek nire kapritxoak izan ziren gehiago ..., badakizue, behin gauzak biltzen hasita ..., ezin gelditu!

* * *

Etorkizunera begira ekin nion nik lanari. Sinetsita nengoen egunen batean material hori guztia historialari, soziologo, kazetari, hizkuntzalari eta abarrentzat baliagarri izango zela (eta azken urteetan zabalduetako ikerketa ildoek zuzen nengoela erakutsi didate). Eta sinetsita nengoen, baita ere, material interesgarri asko zegoela galtzeko zorian, eta galduz gero, gure historiaren parte bat ere galdu egingo zela. Gogoratu zeinen bizia, mugitua, aberatsa izan zen garai hura, 70eko hamarkada! Zenbat talde, zenbat aldarrikapen ..., eta zenbat paper, dokumentu ..., horren lekuko! Ezin zen galtzen utzi!! Eta ezin zen galtzen utzi ezertxo ere ez! Ez dokumentu tipologiarengatik, eta ezta ideologia kontuengatik ere! Izan ere, garbi neukan alde guztietako materiala gorde behar nuela, ideologia eta talde guztiena, ezin nuela ezer zentsuratu. Gurera etortzen direnei beti esaten diet: gustatu ala ez gustatu, hori hala izan da, eta erres-

petatu egin behar da, ezin da ezkutatu, ezin da dokumentu hori zakarrontzira bota eta ezabatu. Dena dela, egia da, aitortu beharrean nago, kontserbazio ikuspegi batetik, boterearen beste aldean zeuden taldeen materiala interesatu izan zaidala batez ere. Alde batetik, horiek izan direlako material galkor gehien produzitu dutenak, hori zen beraien komunikatzeko modua. Eta beste alde batetik, botereak badituelako produzitutako materiala gordetzeko egiturak (artxiboak e.a.); eta boterearen beste aldekoek, ez horrenbeste, edo batere ez. Nik, galtzeko zorian zegoen guztia gorde nahi nuen. Ez zedila ezer galdu. Gorde. Eta ahal izanez gero, leku berean (denborak erakutsi digu leku berean gordetze hori ez dela horren garrantzitsua, baina garai hartan garrantzitsua zen, bai).

Begira, debekatutako materialarekin ikusten da hori dena ondo. Guk, debekatuta egon diren gauza asko dauzkagu gordeta. Inkisizioak espurgatutako liburuak ere bai! Orain harrigarria egiten zaigu: nola debekatu zezaketen hori? Baina, garai hartan, hala zen. Historia guztian eman dira horrelakoak, arrazoi baten-gatik edo beste batengatik. Adibide asko dauzkagu gordeta, benetan asko. Badaukagu, adibidez, bisitariei erakusten diedan liburuxko bat, *Gaztek, garbik izan*, Vicente Aizpuruk 1931an idatzitakoa. Horrela esanda ez du ematen moral katolikoaren aurkakoa izan litekeenik..., ba Mateo Mugica gotzainak debekatu zuen kutsu modernista zuelakoan. *Egiz* aldizkaria ere aipa daiteke. 1950tik 1952ra bitartean atera zuten hainbat apaiz inkonformistek, eta debekatu egin zuen Jaime Font Andreu gotzainak, Elizaren hierarkiarekin gogorregia zelako. Guk dena daukagu, baita horren jarraipen moduan ateratakoa, *Egi billa* ere (1954-1961), klandestinitatean egin eta banatu zutena. Nola ez nuen bada gordeko, zenbaki horietako batzuk gure monasterioan atera genituen eta! Debekatuta zeuden taldeen materiala ere badaukagu, jakina den bezala. Garai hartan horrelako zerbaitekin harapatuz gero ..., kartzelara! Gaur egun ere ..., ez pentsa, antzekoa! Baina ezin da hori dena galtzen utzi legea betetzeagatik edo

beldurrarengatik. Galtzen bada, gure historiaren parte bat ere galdu egingo delako. Perspektibarekin jokatu behar da: gaur egun debekatuta dagoena, bihar ez da egongo. Nola utzi hori galtzen? Ezin dugu onartu, inolaz ere.

* * *

Beno, jarrai dezagun. Nire obsesioa nola hasi zen kontatu dizuet. Eta orain, nola ekin nion material hori guztia biltzeari? Ba inguruko laguntzarekin, noski. Ni monasterio batean bizi nintzen, komunitatean. Askatasun osoa neukan nire liburutegiarekin nahi nuena egiteko, bai, baina lotuta nengoen: lotuta komunitateari, komunitate bizitzari. Ezin nuen monasterioa utzi eta material bila joan. Ezin nuen hori egin. Bueno ..., ez da guztiz egia. Egin egin ..., bai, egin nezakeen. Eta egiten nuen. Batzuetan. Zerbaiterako atera behar nuenean (familia-bazkari batera, bilerak batera, gestio bat egitera...), zas! aprobetxatu egiten nuen zerbaiten bila joateko. Eta oporretan. Orduan bai aprobetxatzen nuela. Opor batzuetan, Leizaola lehendakariak bidea irekita, Parisera joan nintzen, Eusko Jaurlaritzaren materiala ekartzera ..., nire familiak bidaiak ordainduta, eta monasterioan ezer esan gabe! Eta bueltakoan, bildutako kaxa guztiak mugatik pasatzerakoan ..., haiek komeriak! Harrapatu egin zizkidaten! (azkenean lortu nuen dena pasatzea)

Tira, esan nahi nuena zen, ez nuela askatasunik handik eta hemendik ibiltzeko. Eta materiala nik neuk jasotzeko arazoak nituen, ingurukoengana jo nuela. Nire ikasle izandako asko zeuden unibertsitatean, politikan sartuta, sindikatuetan, euskal kulturaren alde lanean, ... eta haiei esan nien ikusten zuten guztia niri ekartzeko. Paretatik kendu behar bazuten ere, paretatik kentzeko kontuz-kontuz eta niri ekartzeko, egunen batean balio handia izango zuela, ikertzaileak etorriko zirela horren bila. Ikasle ohiei bakarrik ez. monasteriora etortzen ziren guztiei ere esaten nien niri paperak ekartzeko; eta herriko ezagunei,

familiakoei ... Adibidez, 1976an egin zen Erreforma Politikorako Erreferendumaren garaian nire inguruko guztiak mobilizatu nituen propaganda lortzeko. Berrogei urteren ondoren gizarteak lehen aldiz izan zuen aukera botoa emateko, eta informazio asko kaleratu zuten, alde batetik eta bestetik, propaganda asko. Horiek denak bildu nahi izan nituen, eta gauza politak lortu nituen, bai, gaur egun beste inon ez daudenak!

Gordetzeko eta biltzeko kontzientzia hori zabaltzen saiatu nintzen nire inguruan. Eta lortu nuela uste dut. Ezagun egin zen Lazkaon egiten ari ginena, eta gauzak iristen hasi ziren, Euskal Herriko txoko ezberdinetatik. Batzuek sobre batean bidaltzen zidaten zerbeit, beste batzuk Lazkaora etortzen ziren bildutakoa ekartzera edo norbaiti ematen zioten niri ekartzeko ... Nire laguntzailerik handiena ere halaxe hasi zen: nonbait nire berri izan zuen, ideia gustatu, eta sobreak bidaltzeari ekin zion; lehenik etxean zeuzkanak, gero ingurukoei eskatutakoak ... eta azkenik berak bildutakoak bata eta bestera joanda!

Erbestean ateratakoa asko interesatzen zitzaidala esan dizuet lehen, eta bibliotekarekin hasi eta denbora gutxira bando bat egin nuen Ameriketean. Caracasen badira komunitate beneditar batzuk, eta horietako batean baneukan nik lagun bat. Hari eskatu nion egin zitzala gestioak Ameriketako euskal etxeetan eta erbesteratuen artean ..., eta eskatu zitzala liburuak, aldizkariak, panfletoak ..., Ameriketako euskaldunek produzitutako edozer. Eta Lazkaora bidaltzeko.

Erantzuna, benetan ona izan zen. Bai Ameriketean, eta baita hemen ere. Denborarekin, gainera alderdi politikoetan, sindikatuetan eta beste hainbat erakundeetan partaide izan zirenen *paperak* jasotzen hasi nintzen. Etortzen ziren eta esaten zidaten: Juan Jose, paper hauek dauzkat etxean, alderdian edo sindikatuan edo dena delakoan ibili nintzen garaikoak, aktak, esku-titzak..., ez ditut behar, eta beharbada interesgarriak dira zuretzat, nahi dituzu? Noski baietz, ekarri niri dena! Esaten nien.

Batzuek, gainera, erdi ezkutuan ekartzen zizkidaten gauzak, poliziaren beldurrez. Badakit batek baino gehiagok gauetan hobe to egin zuela lo niri dena eman eta gero.

Horrela hasi nintzen osatzen nire artxibo handia. Lazkaoko Beneditarren Biblioteka izenarekin egin zen ezaguna, baina biblioteka tradizional bat baino zerbait gehiago zen, ikusi duzuen bezala. Momentu batetik aurrera, gainera, artxiboak iristen hasi ziren, artxibo osoak, elkarteak, alderdi politikoenak, pertsona ezagunenak. Ebanjelioak esaten du: *Daukanari eman egingo* zaio, eta guri, ematen hasi zitzaizkigun. Erreferentziatzko leku bat izatera iritsi ginelako, konfiantzazko leku bat.

* * *

Gauzak horrela, bildu eta bildu, segituan izan nituen espazio arazoak. Eta instalazioak egokitu behar izan nituen. Gelak eta pasiloak okupatu, paretak bota ... Batek esan zidan behin: etxetik botako gaituzu!. Baina ni, aurrera. Banekielako egiten ari nintzena beharrezkoa zela. Apalak ere lortu behar izan nituen, apal asko. Eta kaxak. Nik dirurik ez, eta handik eta hemendik ibili nintzen eskatzen (badakizue elizgizonok eskatzera ohituta gaudela ...). Eta hala lortu nituen gauzak: bibliotekaren batetik erretiratutako apalak, zaborrera bota behar zituzten kaxak ... denak niretzako. Orain lankide ditudanen arabera, nik baino gehiago ez omen zuen beste inork birziklatuko Euskal Herrian! Beharko! Xoxik ez genuen eta! Nahikoa egiten zuten komunitatean ni bibliotekan pake-pakean utzita ..., ezin nien dirurik eskatu! Materiala erosteko ere ez. Harpidetza gutxi batzuk eginak genituen, bai, baina hortik aurrera, dena musu-truk lortzen nuen. Bazekiten helburua ona zela ..., eta hala ematen zizkidaten gauzak.

Eta horrela, bildutakoa txukun jarri nuen. Edo ahal izan nuen txukunen behintzat. Eta horrekin batera, liburu eta aldizkariak katalogatzen hasi nintzen. Hasieran ni bakarrik, noski.

Denborarekin, handik eta hemendik lortutako diru-laguntzei esker (Eusko Jaurlaritzan, adibidez, oso ondo portatu ziren, esker-rak!), laguntzaileak izan nituen katalogatzeko. Baina hori gero izan zen, 80ko hamarkadaren bigarren erditik aurrera.

* * *

Hori baino lehen iritsi ziren lehen ikertzaileak gurera! Segituan zabaldu zen Lazkaoko beneditarrek biblioteka bat zutela, eta biblioteka horretan beste inon aurki ezin zitezkeen gauzak zeudela: erbestean eta klandestinitatean ateratakoak, liburutegi klasikoetan gordetzen ez ziren dokumentu motak ... Euskal Herrian gauzak aldatzen ari ziren orduan, askatasun gehiago zegoen, euskal Unibertsitatea sortzeko bidean zen, Euskal Herriko historia garaikideari buruzko ikerketak egiten hasi ziren asko eta asko ... eta gainerako biblioteka eta artxiboek oso egoera tamalgarrian jarraitzen zutenez, begiak gugan jarri zituzten ikertzaileek. Eta ate joka hasi ziren. Nik garbi izan nuen hasierahasieratik nire lana ez zela niretzako, beneditarron komunitatearentzako ere ez. Ebanjelioak esaten du: Kriseilurik ez da pizten lakaripean ipintzeko, argi-mutilaren gainean jartzeko baizik, etxeko guztiei argi egin diezaien Eta hala, nire lana gizarte osoarentzako izatea nahi nuen. Vaticano II Kontzilioak bide hori zabaldu nahi izan zuen urte batzuk lehenago, Elizaren ondarea gizarteratzeko eskatu baitzuen. Jose Migel Barandiaranek ere esan zidan behin, herriarengandik jasotakoa herriari itzuli behar zaiola, eta nik hori nahi nuen. Jasotakoa gizartearen esku jarri. Ikertzaileei atea zabaldu.

Hala, esan bezala, lehen ikertzaileak etorri zitzaizkidan. Lehenak euskal filologiaren inguruko lanak egitera etorri ziren, jakin baitzuten guk hemen euskarazko liburu klasikoak genituela, lehen euskal aldizkariak (gerra aurrekoak, XIX. mende bukaerakoak ...). Horiek, garai hartan etorri ziren gainerako ikertzaileen moduan, Unibertsitatetik zetozen, irakasleak edo ikas-

leak ziren, jende jantzia, kultoa. Ez dakizue zenbateko poza sentitzen nuen zerbaiten bila etorri, eta bilatutako hori gure liburu, aldizkari eta paper artean aurkitu zutela esaten zidaten bakoitzean! Ez pentsa, askotan ni neu ibili nintzen eskatutakoaren inguruko ikerketa txikiak egiten ikertzaileei zer eskaini jakin ahal izateko! Bibliografia gutxi zegoen, katalogorik ez eskura ... Beste garai batzuk ziren.

Gauza da lehen ikertzaile haiei esker baieztatu ahal izan nuela jasotzen nituen liburuak, aldizkariak, kartelak, pegatinak, panfletoak, lurretik jasotako papertxoak ... benetan balioetsuak zirela eta ikerketak egiteko iturri paregabeak zirela. Beraiek esaten zidaten hori. Eta ni, pozik, bildutakoak benetan balio zuela ikusita. Tesiak egiteko ere balio zuen! Horrela baieztatu ahal izan nuen, bai, hasieratik. Oso ondo gogoratzen dut gurera tesia egitera etorri zen lehen ikertzailea. 1979 inguruan izango zen, emakume gazte bat (pentsa, emakume bat gure monasterioan!). Tolouseko Unibertsitatetik zetorren, Tuñón de Lara zuen tesi-zuzendari, eta Gipuzkoan frankismo garaian egin ziren grebei buruz egin nahi zuen tesia. Bi urte zeramatzan hara eta hona ikerketa egiteko iturririk aurkitu gabe. Norbaitek esan zion Lazkaora etortzeko ..., eta han azaldu zitzaidan. Eta nik, zer emango ... ? Ba, klandestinitatean eta erbestean ateratako orri-txoak, aldizkariak ..., hemen ezin zelako diktaduraren aurkako ezer argitaratu! Eta osatu zuen tesia, nik bildutako materialarekin, eta tribunalean zoriondu egin zuten erabilitako iturrien-gatik. Beste bat aipatuko dizuet. Handik urte batzuetara, unibertsitateko irakasle bat etorri zitzaidan tesia egitera. Zer, eta kartelak nahi zituen, artearen inguruko lan bat egiteko: guk bildutako karteekin osatu zuen tesi osoa! Urteetan zehar asko izan ziren tesiak egitera etorri zirenak.

Pentsatuko duzuen moduan, horrek indarra eman zidan aurrera jarraitzeko. Eta hala egin nuen, aurrera jarraitu materiala biltzen, eta bildutakoa gordetzen, eta gordetakoa antolatzen eta katalogatzen, eta hori guztia gizartearen esku jartzen. Baina,

batez ere, biltzen eta gordetzen, biltzen eta gordetzen. Ondarea salbatzen, batek baino gehiagok esan izan didan moduan. Hori izan da beti nire obsesioa. Ez dadila ezer galdu.

* * *

Orain, egia esan, pixka bat lasaiago nago alde horretatik, pozik, gaur egun dagoeneko ez naizelako gauza hauetan ibiltzen den bakarra. Zorionez. Gainerako biblioteka, artxibo eta dokumentazio zentroak aspaldi konturatu ziren ezin zirela liburu eta aldizkari klasikoetara mugatu, eta bidea ireki behar ziotela beste mota bateko materialari, ikuspegia zabaldu. Hori, neurri batean, lortuta dago. Eta neurri batean diot, oraindik ere leku askotan bigarren edo hirugarren mailakotzat hartzen dituztelako niretzat lehen mailakoak diren hainbat eta hainbat dokumentu mota. Baina, tira, denborarekin etorriko da hori ere. Gauza da, orain lehen baino gauza gehiago gordetzen dela, askoz ere gehiago; eta jakitun garena, adibidez, web orrialdeetako informazioa, mezu elektronikoak, sare sozialetan esandakoak ..., gorde egin behar direla (nahiz eta oraindik ez jakin oso ondo hori dena nola gorde behar den). Alegia, kontzientzia hori zabaldua dagoela gizartean, profesionalen artean, eta herritar xume askoren artean ere bai. Eta ni, pozik nago kontzientzia horren zabalkunde (zertxobait behintzat) lagundu egin dugulako.

Pentsatzen dut hori dela nire, gure ekarpena. Materiala gordetzearen kontzientzia hori. Eta bildutako guztia, noski! Liburuak, aldizkariak, kartelak, paperak ... Gauza asko eskuetan edukitzea delitu zen garaian hasi nituen bilketa lanak, gu izan ginen inguru hauetan lehenak horrelakoak modu sistematikoan biltzen, eta horregatik, beste inon gordetzen ez diren gauzak dauzkagula esan dezaket; harrotasunik gabe, baina pozik.

Gainera, azkeneko urte hauetan bereziki pozik nago, guk, beneditarrok hasitako lanak, baduelako jarraipena. Eta ez da gutxi, gaur egun erlijiosoen komunitateetan etorkizunera begira

bizi den ziurgabetasuna kontuan hartuta! Duela urte batzuk fundazio bat sortu genuen, Lazkaoko Beneditarren Fundazioa, guk egindako lanari segida eta bultzada emateko. Eta hor gabiltza, beti bezala, lanean egunero. Materiala biltzen, gordetzen, eta orain oso modu berezian, antolatzen eta deskribatzen denen eskura jartzeko. Etorkizunera begira, fundazioaren egitekoa izango da bildutakoa osatzea, zabaltzea eta gizartearen esku jartzea. Hau da, orain arte egindakoarekin jarraitzea eta garai berrietara egokitzea. Badugu egitekoa!